

OLIIY TA'LIMDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Zaripov Kamol Yashinovich

Buxoro davlat universiteti

“Pedagogika” kafedrası 3-bosqich tayanch doktoranti

kamolzaripov@gmail.com

ORCID ID 0009-0000-5060-9242

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21132831>

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida ingliz tilini chet tili sifatida o'qitishda (EFL/ESP) sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot sof konseptual va metodologik asosda olib borildi. Maqolada til o'rganishni individuallashtirish, adaptiv aloqa (adaptive feedback) va raqamli didaktik transformatsiya jarayonlari zamonaviy pedagogik teoriylar kontekstida yoritilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamli didaktika, ingliz tili o'qitish, adaptiv ta'lim, til kompetensiyalari, konseptual tahlil.

Дидактические возможности технологий искусственного интеллекта в преподавании английского языка в высшем образовании

Аннотация. В данной статье теоретически анализируются дидактические возможности технологий искусственного интеллекта (ИИ) в преподавании английского языка как иностранного (EFL/ESP) в системе высшего образования. Исследо-

вание проводилось на сугубо концептуальной и методологической основе. В статье в контексте современных педагогических теорий освещаются процессы индивидуализации изучения языка, адаптивной обратной связи (adaptive feedback) и цифровой дидактической трансформации.

Ключевые слова: искусственный интеллект, цифровая дидактика, преподавание английского языка, адаптивное обучение, языковые компетенции, концептуальный

Didactic possibilities of artificial intelligence technologies in teaching english in higher education

Abstract. This article theoretically analyzes the didactic potential of artificial intelligence (AI) technologies in teaching English as a foreign language (EFL/ESP) in higher education. The research was conducted on a purely conceptual and methodological basis. The article discusses the processes of individualization of language learning, adaptive feedback, and digital didactic

transformation in the context of modern pedagogical theories.

Keywords: *artificial intelligence, digital*

didactics, English language teaching, adaptive learning, language competencies, conceptual analysis.

KIRISH (INTRODUCTION)

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri talabalarining global mehnat bozorida raqobatbardoshligini ta'minlash, buning uchun esa xorijiy tillarni (ayniqsa, ingliz tilini) kasbiy darajada egallashlariga erishishdir. Biroq, an'anaviy guruhli o'qitish tizimi ko'pincha talabalarining individual ehtiyojlari, til bilish darajasidagi farqlar (heterogenlik) va o'zlashtirish tezligini to'liq inobatga ololmaydi.

Oliy ta'lim pedagogikasida bu muammoni hal etishda Sun'iy Intellekt (SI) texnologiyalari – *katta til modellari (LLMs), adaptiv repetitorlik tizimlari (ITS), nutqni aniqlash va qayta ishlash dasturlari (NLP)* – yangi didaktik paradigma sifatida namoyon bo'lmoqda.

Muammoning qo'yilishi: SI vositalarining ta'limga jadal kirib kelishi uning texnik imkoniyatlarini ko'rsatib bergan bo'lsa-da, ushbu texnologiyalarning fundamental *didaktik prinsiplar* (tizimlilik, ongillik, ko'rgazmalilik, individuallashtirish) bilan uyg'unlashuvi nazariy jihatdan yetarlicha tizimlashtirilmagan.

Tadqiqotning maqsadi: Oliy ta'limda ingliz tilini o'qitish metodikasida sun'iy intellektning didaktik funksiyalari va imkoniyatlarini aniqlash hamda ularning nazariy-metodologik modelini ishlab chiqish.

METHODS (TADQIQOT METODLARI)

Ushbu tadqiqot empirik (eksperimental

yoki statistik) ma'lumotlarga tayanmagan holda, sof **nazariy-metodologik tahlil** strategiyasiga asoslanadi. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar majmuasidan foydalanildi:

1. Tizimli va konseptual tahlil (Systematic and Conceptual Analysis):

So'nggi besh yildagi (2021–2026-yillar) Scopus, Web of Science va Google Scholar bazalaridagi SI va tillarni o'qitish metodikasiga oid ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

2. Pedagogik modellashtirish (Pedagogical Modeling):

SIning texnik imkoniyatlarini didaktik vazifalarga (nutq faoliyati turlari: tinglab tushunish, gapirish, o'qish, yozish) muvofiqlashtiruvchi nazariy model yaratildi.

3. Komparativ (qiyosiy) tahlil:

An'anaviy kompyuter va kommunikativ metodlar hamda SIga asoslangan adaptiv ta'lim texnologiyalarining funksional farqlari qiyoslandi.

RESULTS (NATIJALAR)

Nazariy tahlil natijasida oliy ta'limda ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellektning didaktik imkoniyatlari 4 ta asosiy makro-komponentga ajratildi:

1. Adaptiv ta'lim traektoriyasini shakllantirish (Individualization)

SI algoritmlari talabaning boshlang'ich bilim darajasi, kognitiv uslubi va xatolarga yo'l qo'yish chastotasini real vaqt rejimida tahlil qiladi. Didaktik nuqtai nazardan, bu **Vigotskiyning "Yaqin rivojlanish zo-**

nasi” (Zone of Proximal Development) konsepsiyasini avtomatlashtirish imkonini beradi. Tizim talabaga juda oson yoki haddan tashqari qiyin bo'lmagan, aynan uning darajasiga mos materiallarni taqdim etadi.

2. Intellektual qayta aloqa (Intelligent Feedback)

An'anaviy ta'limda talaba o'z yozma yoki og'zaki ishi bo'yicha o'qituvchidan bir necha kun ichida javob oladi. SI (masalan, kognitiv yozish yordamchilari) formativ baholashni bir necha soniyada amalga oshiradi. U nafaqat xatoni to'g'rilaydi, balki uning lingvistik

sabablarini (leksik, grammatik, stilistik) didaktik jihatdan tushuntirib beradi.

3. Lingvistik muhit simulyatsiyasi (Immersive Interaction)

SI yordamida ishlaydigan ovozli chatbotlar va personajlar talaba uchun sotsiolingvistik to'siqlarni (psixologik qo'rquv, xato qilishdan uyalish) bartaraf etadi. Talaba 24/7 rejimida real vaqtli muloqot simulyatsiyasiga kirisha oladi.

QuyidagijadvaldaSIningtexnikfunksiyalari va ularning ingliz tili metodikasidagi mos didaktik vazifalari tizimlashtirilgan(1-jadval):

JADVAL. Sun'iy intellektning texnik funksiyalari

№	SI Texnik Funksiyasi	Ingliz Tilini O'qitishdagi Didaktik Imkoniyati	Rivojlanadigan Nutq Kompetensiyasi
1	Tabiiy tilni qayta ishlash (NLP)	Matnlarning murakkablik darajasini talabaga moslash, avtomatik lug'at yaratish.	<i>Reading (O'qish), Vocabulary</i>
2	Nutqni aniqlash (Speech Recognition)	Talaffuzdagi fonetik va intonatsion xatolarni aniqlash va korreksiya qilish.	<i>Speaking (Gapirish), Pronunciation</i>
3	Generativ LLM modellar (ChatGPT, Claude va h.k.)	Sokratik muloqot dialoglarini tashkil etish, turli janrlardagi matn konstruksiyalari.	<i>Writing (Yozish), Communicative Competence</i>
4	Prediktiv Analitika (Predictive Analytics)	Talabaning kelgusi o'zlashtirish muammolarini oldindan bashorat qilish.	<i>Metacognitive (O'z-o'zini boshqarish)</i>

DISCUSSION (MUHOKAMA)

Olingan nazariy natijalar shuni ko'rsatadiki, oliy ta'limda SI an'anaviy o'qituvchining o'rnini bosuvchi vosita emas, balki uning **didaktik funksiyalarini transformatsiya qiluvchi** katalizatoridir.

O'qituvchi endi asosiy ma'lumot yetkazuvchi (lecturer) rolidan **kurator, mentor va ta'lim dizayneri (learning designer)** roliga o'tadi. SI texnik va takrorlanuvchi vazifalarni (mashqlarni tekshirish, lug'at ustida

ishlash, grammatik darslar) o'z zimmasiga olgan bir paytda, o'qituvchi oliy tartibli kognitiv ko'nikmalarni: *tanqidiy fikrlash, madaniyatlararo muloqot va ijodkorlikni (Creativity)* rivojlantirish bilan shug'ullanadi.

An'anaviy pedagogik nazariylar (masalan, *Bixeviorizm* yoki oddiy *Konstruktivizm*) SIning barcha imkoniyatlarini tushuntirishda ojizlik qiladi. Shu sababli, SI davrida tillarni o'qitish **Konnektivizm (Connectivism)** va **Raqamli Gumanizm (Digital Humanism)**

prinsiplariga tayanmog'i lozim.

Metodologik cheklovlar va xavflar:

• **«Gallyusinatsiya» (SI xatoliklari):** Generativ modellar ba'zan til qoidalarini noto'g'ri interpretatsiya qilishi yoki mavjud bo'lmagan idiotik iboralarni o'ylab topishi mumkin.

• **Akademik insofsizlik (Plagiat):** Talabalarning o'z mustaqil yozma ishlarini (Esselar, Case Study) to'liq SIga yuklab qo'yishi tanqidiy fikrlash tizimini susaytiradi.

CONCLUSION (XULOSA)

Nazariy tahlil natijasida xulosa qilish mumkinki, oliy ta'limda ingliz tilini

o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalarining didaktik salohiyati cheksiz, biroq u qat'iy nazorat qilinadigan pedagogik arxitekturaning talab etadi. SI vositalari ta'lim mazmunini shaxsiylashtirish, motivatsiyani oshirish va vaqt resurslarini optimallashtirish imkonini beradi. Til ta'limi samaradorligini oshirish uchun oliy ta'lim muassasalarida "O'qituvchi + SI" (Human-in-the-loop) gibrid didaktik modelini joriy etish va talabalarda "AI literacy" (SI savodxonligi) ko'nikmalarini shakllantirish strategik zaruriyat hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chomsky, N. (2023). The False Promise of ChatGPT. *The New York Times*.
2. Warschauer, M., & Tate, T. (2024). Artificial Intelligence in Language Education: Conceptual Frameworks. *Educational Technology Research and Development*, 72(1), 45-67.
3. Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*.
4. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
5. Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). Designing and conducting mixed methods research (3rd ed.). SAGE Publications.
6. Krashen, S. D. (1985). The input hypothesis: Issues and implications. Longman.
7. Li, J., & Zhang, Y. (2023). Artificial intelligence in EFL learning: A meta-analysis of empirical studies. *Computer Assisted Language Learning*, 36(4), 512-538. <https://doi.org/10.1080/09588221.2021.1990257>
8. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). Intelligence unleashed: An argument for AI in education. Pearson Education.
9. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.
10. Warschauer, M. (2019). Technology and language learning. In C. A. Chapelle (Ed.), *The concise encyclopedia of applied linguistics* (pp. 695-701). Wiley-Blackwell.
11. Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(1), 1-27. <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0>